

HOUDINGEN TEN AANZIEN VAN ABORTUS

* Drs R Veenhoven

Gepubliceerd in: *Tal en Last, jaargang 10, nr. 3, september 1972, pp. 75-87*

Er is veel onderzoek gedaan naar houdingen ten aanzien van abortus. Merendeels betreft dit tamelijk oppervlakkig opinieonderzoek. Daarnaast is echter ook enig onderzoek beschikbaar dat iets dieper graaft en een indicatie geeft van de achtergronden van de houdingen pro en contra. Vooral is de toelaatbaarheid ervan punt van onderzoek geweest.

Bij interpretatie van deze onderzoekresultaten is een grote voorzichtigheid op haar plaats. Antwoorden van mensen op vragen omtrent de toelaatbaarheid van abortus geven over het algemeen maar een zwakke afspiegeling van hun feitelijke opstelling te dien aanzien. Veel mensen die zeggen abortus onaanvaardbaar te vinden blijken in hun feitelijk gedrag abortus zelf toe te passen en anderen te helpen om een abortus plaats te doen vinden (Rossi 1967). Dit verschijnsel is niet zozeer te zien als een gedrag dat strijdig is met het voelen, willen en denken van het individu, maar eerder als het hanteren van een dubbele moraal. Een theoretische moraal die gebruikt wordt bij de standpuntbepaling in algemene discussies en controversen en een praktische moraal die het feitelijk eigen gedrag regeert.

In feite dus **twee relatief autonome attitudesystemen** die gebruikt worden bij de oriëntatie op verschillende aspecten van de werkelijkheid. Eén houding voor de theoretische normatieve opstelling en één voor de werkelijkheid van alledag. Ook voor wat betreft de opstelling ten aanzien van de seksualiteit is dit een door de mensen veel gehanteerde strategie (Zetterberg 1969). Geen erg gezonde strategie overigens, want deze beide houdingen kunnen natuurlijk nooit helemaal van elkaar gescheiden worden, zodat de mensen die deze wijze van oriëntatie gekozen hebben voortdurend aan de stress van de tegenstrijdigheden in eigen opstelling blootstaan. Freud heeft voldoende aangetoond tot welke psychische problemen dit kan leiden.

Deze dubbele moraal ten aanzien van abortus ziet men niet alleen weerspiegeld in de individuele opstelling van mensen, maar ook in collectieve gedragingen. Belangrijke instituties in onze maatschappij blijken volgens hetzelfde patroon twee verschillende houdingen te hanteren. In officiële normatieve uitspraken en voorschriften wordt abortus veroordeeld en verboden (b.v. wet, encyclieken) terwijl in de praktijk abortus vaak zonder meer wordt toegelaten, getuige onder meer de enorme frequentie van de illegale abortus, het relatief miniem aantal veroordelingen (Peel 1966) en zelfs het openlijk functioneren van abortuscentra in landen waar abortus officieel verboden is.

Bij het attitude-onderzoek ten aanzien van abortus zijn overwegend zeer algemene vragen gesteld van moreel-oordelende aard. Als gevolg daarvan wordt in deze onderzoekingen vooral de theoretische normatieve opstelling gemeten. Het gros van de beschikbare attitude-onderzoeken geeft dus maar een half beeld van de opstelling van mensen ten aanzien van het gehele verschijnsel.

Achtergronden van verschillen in attitude ten aanzien van abortus

De houding ten aanzien van abortus blijkt vrij sterk te variëren naar gebied, tijdstip en groep. Mensen afkomstig uit hogere inkomensgroepen in landen waar abortus is toegestaan stellen zich tegenwoordig overwegend uiterst permissief op ten aanzien van abortus. Daarentegen plachten, vooral in vroeger jaren, de mensen uit typische kleine burgerij abortus af te wijzen, vooral in landen waar abortus wettelijk verboden was.

Over de nadere achtergronden daarvan is veel getheoretiseerd en een aantal daaruit voortvloeiende veronderstellingen zijn ook empirisch getoetst. De onderstaande variabelen bleken daarbij tenslotte van belang:

Persoonsvariabelen

Leeftijd

Naarmate mensen jonger zijn betonen zij zich meestal permissiever ten aanzien van abortus. Een uitzondering hierop is te vinden binnen de groep van gehuwde vrouwen.

Jong gehuwde vrouwen stellen zich iets afwijzender op dan oudere gehuwde vrouwen, hetgeen voortvloeit uit het feit dat zij het moederschap overwegend als zeer hoge waarde beleven en ook nog meer kinderen willen, (zie 1.4), terwijl de oudere vrouwen hun gezin overwegend als voltooid ervaren en zwangerschap als gevolg daarom als bedreigend (Westoff 1969 - Zetterberg 1969).

Sekse

Mannen betonen zich over het algemeen iets permissiever dan vrouwen (Rossi 1967 - Maxwell 1970 - Zetterberg 1969). Dit verschil hangt samen met het verschil in permissiviteit ten aanzien van de seksualiteit als zodanig tussen de seksen (Saxton 1968).

Grootte van het gezin

Naarmate het gezin waarin men is opgegroeid groter is neemt men meestal een restrictiever houding ten aanzien van abortus in. Enige-kinderen stellen zich het meest permissief op (Maxwell 1970). Dit hangt samen met het feit dat opvattingen over de gewenste gezinsgrootte vaak van generatie op generatie worden doorgegeven (Berent 1953). De gewenste gezinsgrootte blijkt op haar beurt weer van invloed op de houding ten aanzien van abortus (zie volgende punt).

Plannen ten aanzien van eigen voortplanting

Vrouwen die plannen hebben om nog zelf kinderen te krijgen staan afwijzender tegenover abortus dan vrouwen die hun gezin als voltooid beschouwen (Westoff 1969).

Een en ander hangt natuurlijk samen met de gewenste gezinsgrootte. Hoe groter het gezin dat een respondent zich wenst, hoe kleiner de kans dat zij op het moment van ondervraging het als voltooid beschouwt.

Confrontatie met abortus

Naarmate mensen meer met de feitelijke abortusgevallen geconfronteerd zijn is hun houding permissiever. Mensen die zelf aan den lijve een abortus hebben meegemaakt of een kennis of familielid hebben die abortus heeft laten uitvoeren, zijn minder geneigd om een abortus als moord te zien en te verbieden (Maxwell 1970).

Persoonlijkheidskenmerken

In de groep van mensen die abortus onder vrijwel alle omstandigheden afwijzen en zich ook ten aanzien van de seksualiteit allerlei beperkingen willen opleggen zijn de volgende persoonlijkheidskenmerken oververtegenwoordigd (Zetterberg 1969 blz. 21/22):

- rigiditeit
- intolerantie
- autoriteitsgebondenheid
- afwezigheid van een intro-spectief bewustzijn

Deze kenmerken worden in de psychologische literatuur vaak genoemd, in verband met de autoritaire persoonlijkheid (Adorno 1950). De kenmerken rigiditeit en afwezigheid van intro-spectief bewustzijn worden voorts door Jahoda (1958) gehanteerd als indicatoren van geestelijke ongezondheid.

Deze resultaten sluiten ook goed aan bij de analyse die Flugel (1947) maakte van de onderliggende motieven van mensen die geboortenbeperking in het algemeen en anti-conceptie in het bijzonder afwijzen. Kort samengevat komen zijn conclusies op het volgende neer:

- Motieven om eigen voortplanting niet te reguleren.
- Onbewuste afweer tegen het feit dat mensen qua voortplanting aan dezelfde wetten onderhevig zijn als dieren. Ontkenning daarvan door net te doen alsof men onbeperkt kindertal leuk vindt (blz. 8).
- Angst om seksueel genot en recht op voortplanting kwijt te raken (blz. 30).
- Geneigdheid om eigen verantwoordelijkheid voor het mondiale bevolkingsprobleem te verdringen.
Men vindt het probleem te bedreigend om het überhaupt onder ogen te zien of verschuift de verantwoordelijkheid naar anderen (blz. 14).
- Motieven om geboortenbeperking door anderen af te keuren.
- Onbewuste agressie jegens anderen. Wens dat hun leven hard en bestraffend is (blz. 22).
In dat kader wordt alle behoeftebevrediging die het minimaal noodzakelijke overschrijdt afgewezen: In het bijzonder de bevrediging van seksuele lustbehoeften (blz. 30).
Kinderen worden gezien als een passende straf voor eigenlijk misgund seksueel plezier (blz. 35).
- Angst en geringe persoonlijke autonomie en daaruit voortvloeiende wens tot een beschermende grote groep. Hieruit vloeit een voorkeur voort voor een „sterke natie” en een afkeer van veranderingen en pluriformiteit binnen de groep waarin men veiligheid zoekt (blz. 24).
We zien deze analyse bevestigd in het door Beswick (1970) aangetoonde verband tussen een attitude ten aanzien van abortus en ethnocentrisme.

Samenvattend kan men stellen dat het traditionele abortustaboe nog het sterkst leeft bij mensen die qua psychische organisatie en competentie het minst in staat moeten worden geacht om ingrijpende veranderingen in hun sociaal/culturele omgeving te kunnen verwerken.

Sociale kenmerken

De volgende sociale kenmerken blijken te variëren met de houding ten aanzien van abortus:

sociale klasse

De opvattingen zijn over het algemeen permissiever in de hogere sociale klassen. Upper-class respondenten betonen zich het meest liberaal, middle-class respondenten iets minder en de afwijzers van abortus zijn oververtegenwoordigd in de lower-class (Westoff 1967, Beswick 1970, Zetterberg 1969).

opleidingsniveau

Hoe hoger het opleidingsniveau hoe permissiever veelal de houding ten aanzien van abortus. (Rossi 1967, Westoff 1967, Zetterberg 1969).

inkomensniveau

In de hogere inkomensgroepen blijken meer mensen zich permissief t.a.v. abortus op te stellen dan in de lagere inkomensgroepen (Zetterberg 1969).

beroepsrol

Gehuwde vrouwen die buitenshuis een beroep uitoefenen betonen zich over het algemeen permissiever t.a.v. abortus dan huisvrouwen die de deur niet uitkomen. Een en ander hangt ondermeer samen met de mate waarin men voor eigen zelfwaardering van waardering voor de moederrol afhankelijk is (Westoff 1969).

woonplaats

Mensen die permissief tegenover abortus staan wonen overwegend in industriële verstedelijkte gebieden. In agrarische streken en kleine stadjes is de houding veel restrictiever (Maxwell 1970, Westoff 1970, Zetterberg 1969).

geloof

Zoals te verwachten blijkt ook de religie hier een factor van belang. Katholieken stellen zich vaak afwijzender op ten aanzien van abortus dan respondenten van een andere confessie (Westoff 1967, Beswick 1970). In tegenstelling tot de verwachtingen blijkt het aantal katholieken dat een zeer **permissief** standpunt inneemt bij verschillende onderzoeken groot (Maxwell 1970): In Australië meer dan de helft (Beswick 1970).

Belangrijker dan de aard van het geloof blijkt nog de mate van **kerksheid** (Westoff 1967, blz. 20). Onder de regelmatigste kerkbezoekers blijkt de afwijzing het grootst, ongeacht de aard van het geloof (Rossi 1967, Maxwell 1970, Westoff 1967, Zetterberg 1969).

waardenoriëntaties

Zoals te verwachten is zijn ook duidelijke verbanden aanwijsbaar met andere attitudes en oriëntaties van de respondenten. Deze zijn onder het volgende punt samengevat.

Culturele variabelen

Bij het onderzoek naar de achtergronden van het verschil in attitudes t.a.v. abortus zijn ook kennis- en waardeoriëntaties ten aanzien van andere, meest naliggende zaken betrokken. Hieronder een overzicht.

Stereotiepe opvattingen omtrent motieven van ongewenst zwangere vrouwen

Mensen verschillen sterk in hun idee omtrent de motieven van vrouwen die abortus zoeken. Sommige mensen zien de wens om abortus vooral ingegeven door de wens de schandelijke gevolgen van buitenechtelijk geslachtsverkeer te verhullen, terwijl anderen abortus primair associëren met een algemene wens tot geboortenbeperking. De opvattingen hieromtrent zijn vaak zodanig verzelfstandigd en vergroeid in een moreel oordeel over abortus dat hier met vrucht van een stereotiep kan worden gesproken. Een oordeel over anderen dat nog maar weinig relatie met de realiteit vertoont. Deze stereotiepen blijken zich in tal van samenlevingen een vaste plaats te hebben verworven. In onze eigen samenleving b.v. werd abortus tot voor kort nog vrijwel uitsluitend gezien in het verlengde van ongeoorloofd seksueel gedrag.

In een onderzoek naar abortus in 375 niet-westerse samenlevingen (Devereux 1955) is deze variabele in haar relatie tot de overheersende attitude ten aanzien van abortus onderzocht. De resultaten laten zich in nevenstaande tabel samenvatten (ontleend aan Johanna Fortuin, 1970).

Tabel achteraan

Abortus blijkt dus vooral daar te worden veroordeeld waar men abortus associeert met ongeoorloofd seksueel gedrag terwijl in samenlevingen waar abortus primair gezien wordt als een middel om de gezinsgrootte te beperken de houding veel minder afwijzend is.

opvattingen ten aanzien van seksualiteit

Naarmate mensen positiever staan tegenover seksualiteit in het algemeen en ook t.a.v. specifieke vormen zoals b.v. voorechtelijk geslachtsverkeer betonen zij zich ook permissiever in hun houding ten aanzien van abortus (Rossi 1967, Maxwell 1970).

opvattingen ten aanzien van geboortenbeperking

Het duidelijkste verband dat gevonden is, is het verband met de houding ten aanzien van geboortenbeperking in het algemeen.

Mensen die zich permissief opstellen ten aanzien van abortus staan vrijwel allen ook positief tegenover geboortenbeperking door middel van anti-conceptie en voor een groot deel ook positief tegenover sterilisatie (Westoff 1969). Opvallend is ook dat gehuwde vrouwen die goede ervaringen hebben met de pil zich ook duidelijk permissiever opstellen ten opzichte van abortus (Westoff 1969).

opvattingen over de toelaatbaarheid van het doden van medemensen

Uit recent onderzoek is gebleken dat niet zinvol kan worden gesproken van één factor „eerbied voor het leven” van mensen. Er blijken twee verschillende houdingen aanwijsbaar te zijn die tamelijk onafhankelijk van elkaar zijn. Enerzijds kan men een houding onderscheiden die betrekking heeft op de toelaatbaarheid van het doden van een medemens waar de kwaliteit van diens bestaan ernstig bedreigd wordt (o.a. bij euthanasie), terwijl anderzijds een attitude aanwijsbaar is die betrekking heeft op de eerbied voor het leven van anderen als men zichzelf door die ander bedreigd acht in eigen veiligheid of waardenbeleving (o.a. bij doodstraf en oorlog).

De houding ten aanzien van abortus correleert positief met de eerstgenoemde attitude en negatief met de laatstgenoemde (Beswiek 1970). Mensen die zich permissief opstellen ten aanzien van abortus stellen zich dus veelal ook positief op ten aanzien van euthanasie bij ongeneeslijke zieken, maar wijzen doodstraf en oorlogvoering meestal af. Daarentegen blijken mensen die het doden van misdadigers en vijanden toelaatbaar achten in het geval van abortus veel strengere normen aan te leggen.

algehele politieke oriëntatie

Vaak is ook de veronderstelling geuit dat mensen die abortus afwijzen, of althans tot uitzonderlijke situaties willen beperken zich onderscheiden door een conservatieve levensopvatting.

De volgende kenmerken van die levenshouding worden genoemd

- afwijzing van lustbeleving en handhaving van de traditioneel seksuele ethiek (Schur 1955)
- nadruk op de ondergeschiktheid van de vrouw binnen een traditioneel huwelijksverband (Schur 1955)
- voorkeur voor een „sterke” natie (Schur 1955, Zetterberg 1969).

Empirisch bewijs voor deze veronderstellingen leveren deze schrijvers niet. Voor hun uitspraken is echter wel enige steun te vinden in onderzoek van anderen. Beswick (1970) vond dat geprononceerde tegenstanders van abortus hoog scoorden op een ethnocentrische schaal en Rossi (1967) constateerde in deze groep een grote voorkeur **voor conservatieve politieke partijen**.

Sociaal structurele variabelen

Bij behandeling van de persoonsvariabelen konden we putten uit een rijke voorraad van

empirisch onderzoek. Ook bij de culturele variabelen kon dat tot op zekere hoogte. De beschikbare kennis omtrent de invloed van sociaal structurele variabelen op de attitudes ten aanzien van abortus is echter goeddeels van theoretische aard. Sociaal structurele variabelen laten zich kennelijk minder goed hanteren in empirisch onderzoek. De hieronder genoemde variabelen zijn dus **veronderstelde bepalende** factoren van de attitudes ten aanzien van abortus. Hun werkelijke betekenis is nog niet vastgesteld.

positie van de vrouw in de maatschappij

Het taboe op abortus houdt vooral stand in die samenlevingen waarin de vrouw een ondergeschikte positie inneemt (bv. Italië) en waarbinnen voor haar geen andere rollen zijn weggelegd dan die van huismoeder. In samenlevingen waarin vrouwen een belangrijke plaats in het productieproces innemen zien we dan ook meestal een veel permissievere opstelling ten aanzien van abortus (Zetterberg 1969). Wij zien deze hypothese weerspiegeld in het feit dat gehuwde vrouwen die gewerkt hebben of nog steeds werken zich aanmerkelijk permissiever opstellen dan gehuwde vrouwen die nooit uit huis zijn gekomen (Westoff 1967).

positie van het kind in de samenleving

In samenlevingen waarin aan kinderen een belangrijke economische waarde wordt toegekend, als goedkope arbeidskracht of als verzekering voor de oude dag, staat men minder positief tegenover geboortenbeperking en als gevolg daarvan ook minder positief tegenover abortus. Het omgekeerde geldt in samenlevingen waar kinderen economische verliesposten voor de ouders betekenen, zoals in onze samenleving waar een bijzonder intensieve opvoeding verlangd wordt, kinderarbeid verboden is en het ongebruikelijk geworden is dat kinderen hun ouders op den duur gaan onderhouden (Saal 1972, blz. 22).

gezinsstructuur

De primaire samenlevingsvorm in onze maatschappij is gedurende de laatste twee eeuwen ingrijpend veranderd. Vroeger leefden mensen veelal samen in verbanden die o.a. als „Grossfamilie” worden aangeduid. Meerdere generaties plachten één huis te bewonen, vaak samen met eventueel personeel. Dikwijls betrof het hier tamelijk grote verbanden: soms meer dan twintig mensen. Deze samenlevingsvorm is met de voortgaande industrialisering steeds verder verdrongen door het huidige gezin van man, vrouw en kinderen. Er worden twee effecten van deze verandering genoemd die van belang zijn voor de attitudes ten aanzien van abortus.

vergrote vruchtbaarheid In de vroegere „Grossfamilie” was voortplanting eigenlijk voorbehouden aan diegenen die vrouw en kinderen kon onderhouden. In feite diegenen die land of een bedrijf bezaten. Geboortenbeperking was voor hen geen noodzaak. Wie niet in dergelijke fortuinlijke omstandigheden verkeerde moest zich maar onthouden. Een groot deel van de bevolking bleef daarom ongehuwd of trouwde laat, hetgeen de totale fertiliteit van de bevolking binnen redelijke proporties hield. Door het toenemend aantal huwelijken en de (nog steeds) lager wordende huwelijksleeftijd is de potentiële fertiliteit enorm toegenomen, zodat geboortenbeperking noodzakelijk werd en daarmee ook abortus (Saal 1972 blz. 22).

Deze visie sluit goed aan bij de eerder genoemde stereotiepen omtrent de motieven voor abortus. In het verleden was abortus alleen nodig als men geslachtsverkeer gehad had zonder de gevolgen te kunnen betalen. Tegenwoordig wordt abortus veel meer gezien in het licht van een dwingende noodzaak het kindertal te beperken omdat men zich niet in staat acht al te veel kinderen goed groot te brengen.

opvangmogelijkheden In de vroegere „Grossfamilie” evenals in de „extended family”, zoals wij die nu nog in oude volkswijken kennen, zijn de mogelijkheden tot opvang van

ongewenste kinderen groter. Er is o.a. veelal een grootmoeder aanwezig die de moeder veel werk uit handen kan nemen en die het kind een al te frequente confrontatie met een verwerpende moeder bespaart (Soddy, 1964 blz. 47/8).

secularisering en modernisering

De afbraak van het traditionele gezag van de kerken en het doordringen van een algemeen modern dynamisch leefpatroon heeft geleid tot een voorkeur voor kleine gezinnen (Zetterberg 1969). Uiteraard is ook dit van invloed op de overheersende houding ten aanzien van abortus.

welvaart

De groei van de welvaart in onze samenleving wordt begeleid en misschien deels ook veroorzaakt door een sterk streven naar optimalisering van de bestaanscondities. In deze hedonistische oriëntatie is een vrije seksualiteit gewenst, maar een groot kindertal niet. Men zal zich daarom in een welvaartsmaatschappij positiever gaan opstellen tegenover geboortenbeperking in het algemeen en tenslotte ook tegenover abortus in het bijzonder (Zetterberg 1969).

sociale mobiliteit

Nog niet zolang is in onze maatschappij een ongekende sociale mobiliteit mogelijk. Door de industrialisering zijn de oude, op afkomst en bezit gebaseerde vrijwel ondoordringbare stands-grenzen weggevaagd en vervangen door een veel gedifferentieerder klassensysteem dat goeddeels op prestatievermogen gebaseerd is en waarbinnen stijging en daling veel gemakkelijker is. Van deze daarvoor ongekende mogelijkheden tot sociale stijging is een dankbaar gebruik gemaakt. Sociale stijging werd voor grote delen van de bevolking één der hoogst genoteerde waarden. Al lijkt het enthousiasme momenteel wat te dalen, sociale stijging blijft voor veel mensen nog het belangrijkste doel in hun leven.

Deze vrij algemene ambitie om „vooruit te komen” heeft consequenties voor het menselijk kindertal. Volgens de theorie van de sociale capillariteit (Dumont 1890) is sociale stijging moeilijker voor mensen die de last van een groot gezin met zich mee slepen. Bij nader onderzoek is deze theorie juist gebleken. Sociale stijgers kenmerken zich door een effectieve geboortenbeperking (Westoff 1953, Treffers 1965 blz. 113-115) terwijl bij echtparen die een sociale daling hebben meegemaakt ongewenste zwangerschappen sterk oververtegenwoordigd zijn (Freedman & Coombs 1966). Voorts blijkt uit talloze onderzoekingen ook dat de kansen op sociale stijging voor kinderen aanmerkelijk groter zijn als ze uit een klein gezin voortkomen (Bekke & Veenhoven 1968).

Een en ander maakt het zeer waarschijnlijk dat de algemene wens tot sociale stijging een positieve houding oproept ten aanzien van geboortenbeperking in het algemeen en uiteindelijk ook ten aanzien van abortus. We zien deze veronderstelling weerspiegeld in de eerder genoemde sociale persoonskenmerken die een samenhang met de attitudes ten aanzien van abortus vertonen. Een permissieve opstelling ten aanzien van abortus blijkt overheersend in de modern georiënteerde hogere sociale lagen terwijl afwijzers van abortus vooral in de sociale achterhoede gelokaliseerd moeten worden.

nationale politiek Voorts is ook de nationale politiek van belang. Sterk expansionistisch gerichte samenlevingen bedrijven meestal ook een expansionistische bevolkingspolitiek waarbinnen voor een permissief abortusbeleid geen plaats is. Ook is de veronderstelling geuit dat interne mobilisering van een samenleving (b.v. ten behoeve van economische groei) vaak vergezeld gaat met een algemene afwijzing van lust en seksualiteit en van de in het verlengde daarvan waargenomen abortus. De eerder genoemde variabele „ethnocentrisme” wijst in deze zelfde richting.

Verder is natuurlijk ook de nationale wetgeving ten aanzien van abortus als zodanig van belang. Mensen plegen zich nu eenmaal minder positief op te stellen tegenover zaken die verboden zijn. Anderzijds is in landen waar abortus is toegestaan een belangrijke impuls tot een permissievere opstelling ten aanzien van abortus aanwezig doordat mensen in die landen meer geconfronteerd worden met onverhulde abortus. Het taboe op abortus valt daarmee spoedig aan scherven; zeker als het abortus bij vrienden of kennissen betreft (Maxwell 1970 blz. 252).

Conclusie

Attitudes ten aanzien van abortus blijken de mens geenszins aangeboren, maar zijn sterk afhankelijk van omgevingsbeïnvloeding (Maxwell 1970 blz. 251). De recente veranderingen in de opstelling ten aanzien van abortus zijn waarschijnlijk een wat vertraagd gevolg van ingrijpende veranderingsprocessen in onze samenleving die al enige tijd aan de gang zijn. Oppositie tegen openlijke toepassing van abortus komt voornamelijk uit die sectoren van de samenleving die het laatst bij deze veranderingsprocessen betrokken zijn geraakt. Het valt echter te verwachten dat het verzet vanuit deze groepen in de komende decennia sterk zal afnemen.

Noten

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E. & Levinson, D.J.
The authoritarian personality
New York 1950

Bekke, A. J. G. M. & Veenhoven, R.
La famille éduco-gène: gezin en sociale aspiraties van kinderen
Mens en maatschappij
vol 43 1968 blz. 158-172

Berent, J.
Family size in two successive generations
Milbank Memorial Fund Quarterly vol 31 1953 blz. 39-50

Beswick, D. G.
Attitudes towards taking human life
Australian and New Zealand Journal of Sociology
vol 6 1970 blz. 120-130

Devereux, C. A.
Abortion in primitive societies
New York 1955

Dumont, A.
Dépopulation et Civilisation
Paris 1890

Flugel, J. C.
The psychology of birth-control
in: Man and their motives
New York 1947 blz. 1-43

Fortuin, Johanna
Blinde Vlekken
De Groene Amsterdammer 9 mei 1970

Freedman, R. & Coombs, L.
Childspacing and Family Economic Position
American Sociological Review
vol 31 1966 blz. 631-648

Jahoda, M.
Current concepts of positive mental-health
New York 1958

Maxwell, J. W.
College students attitudes towards abortion
The Family co-ordinator
vol. 19 1970 blz. 247-252

Rossi, A. S.
Public view on abortion
in: Guttmacher A. F. ed.
The case for legalized abortion now
Berkeley 1967

Saal, C. D.
Voortplanting en sexualiteit
in: Saal, C. D. e.a.
Ongewenst Zwanger, 1972 blz. 7-28

Schur, E. M.
Abortion and the social system
Social Problems
vol 3 1955 blz. 94-99

Soddy, K.
The unwanted child
Journal of Family Welfare
vol 11 1964 blz. 39-52

Treffers, P. E.
Abortus Provocatus en
anti-conceptie
Haarlem 1965 diss

Westoff, Ch. F., Moore, C. E. & Ryder, N. B. The structure of attitudes towards abortion
Milbank Memorial Fund Quarterly
vol 47 1969 blz. 11-37

Zetterberg, H. L.
Het seksuele leven in Zweden; waarden, normen en gedrag in een sociologisch kader
Den Haag, WB NVSH 1969

* Drs. R. Veenhoven (29) is wetenschappelijk medewerker aan de Economische Hogeschool te Rotterdam.

gangbare stereotiepen omtrent motieven van vrouwen die abortus wensen.			
houding ten aanzien van abortus in de samenlevingen	restrictief	abortus gezien als uitvloeisel van ongeoorloofd seksueel gedrag	abortus vooral gezien als middel tot algemene geboortenbeperking
			18
permissief		1	5